

સંવત ૧૯૫૦ ની
સુરતની રેલનો ગરબો.

ભાગ ૧ લો.

બીજો ભાગ તકયાર છપાય છે.
રચનાર--રણછોડ એફ. એમ.

૫૭૪૫

પ્રગટ કરનાર
મનચેરછ જમસેદજી પોસ્ટવાલા
નાણાવટ--સુરત.
નુરભાઈ બક્ષરજી સુબત.
ઝાંપા ખજાર સુરત.

સુરત "બોદાઅક્ષ" પ્રેસમાં છાપી.

સંવત ૧૯૫૦

સને ૧૯૬૪

કીમત ૧ આનો.

માસિક "જોદાબદ્ધ" ચોપાન્યું.

લવાજમ વરષે રૂ. ૧૧૧, પોસ્ટેજ મફત.

આ માસિકમાં વાર્તાઓ, નસીખનો, નિબંધો, ગાયણો, વિદ્યા, અને વૈદક, વિખો, નાટકો રમુજો, હુન્નરને લગતી ઉપયોગી વાતો તથા જ્ઞાન સાથે ગમત આપે એવા સંસકૃત સ્લોકોના ગુજરાતી અર્થ સાથે સમન્વયવામાં આવેલો, તેમજ દરમાસે ઈનામની વાજીઓ તથા વાંચવા સીખવા જોગ વિષયોથી એને દીપાવવામાં કર્સીખી ઠશુર રાખી નથી.

દુયકા સંગ્રહ.

રમુજ દુયકા, હાજર જવાખી, પેટ પકડી હસાવનાર રમુજ ફકરાઓ, દુંકી પણ હસમુખી વારતાઓ અને વાંચતાં વાંચતાં કલ્પેશ્વર ઉચ્ચાચ એવી રમુજોનો સંગ્રહ. ભાગ ૧લો રૂ. ૦

દુયકા સંગ્રહ ભાગ ૨જો. કીમત રૂ. ૦

ત્રયુસેથી પણ વધુ મનપસંદ રમુજ ગાયનોથી ભરપુર

ઉસ્તાદી ગાયન સંગ્રહ.

૬ જેમાં નામીયા ગાનારા તથા પ્રસિધ્ધ ગાનારીઓના ગવાના, લાવણી, મરસીયા, ગજલ હોરી વીગેરેનો સંગ્રહ, કીમત રૂ. ૦ =

કલગીગાયન સંગ્રહ છોટી રંગત, ખડી રંગત, લંગડી રંગત, સીકસ્તા રંગત, દોરકલીની તેમજ નાટકની વીગેરેનો સમાસ કરેલો છે કિમત આઠ આના. એમ. જે. પોસ્ટવાલા સુરત.

જુલાઈ સને ૧૮૬૪ની તાલકારક.

સુરતમાં આવેલી.

ભયંકર રેલ.

દાહરો.

કેર વળીઆ કારમો, કંપે જોતાં કાય,
નજર ઠેર નવ નેનની, રંક ઘણા ઘભરાય.

(રાગ-ગરબી--નર ચતુરસ જાણ--એ.)

આફત આવી. ક્યાંથીરે આ'વી આ દુઃખીયા રહેરમાં
બહુ જુનમ થયો, રેલ તણો રાખી કસર નહીં કેરમાં-ટેક.
આંબુ પાણી પુરમાં ધાઈ, ભરપુર ભરાઈ સો ખાઈ.
હવે કેમ થશે, ચિંતામાં પેઠીરે પ્રજા પેરમાં--આફ
જબલપુરથી આંબુ પાણી, વૃક્ષ કાઢ ઘાણું લાંબું તાણી
પછી આંબોરે તાર તણો સંદરો ઠેર ઠેરમાં--આફ
તે તારે ખબર કરી ભારી, ધરે શોક ઘણાં નરને નારી.
ખોહણ બરાનપુરથી આંબુ પાણીરે અતિઘણું જોરમાં
--આફ

સો લોક રહ્યા જોતાં જોતાં, કરે વાત ઘણાં નાના મોટા
હાય! શુરે થશે માણુ જશે, કંઈકોનાં બલમ જોરમાં--આફ.
દાહરો.

રેલ રજાતી આપશે, કોઈ કરે એમ વાત,
હવે જશું ક્યાં નહારીને, ખીજા કરે ઉતપાત.

રાગ — બરન૧રી.

ગરબો.

પ્રથમ પુંજી હું કીરતાર, જે છે સદીનો રચનાર,
 એની માયાનો નહીં પાર, જોકે હસ્ત મારાં—૧
 કહું ગરબો દુઃખ આણી, આવ્યુ સુરતમાં પાણી,
 રેલ તાણુ લેજો જાણી, નેત્રે નહે ધારા —૨
 રંક કરે છે પોકારો, કરી મ્હેર ઇશા! તારો,
 તુજ વિના નહીં આરો, છીએ દુઃખી દારા—૩
 સવત યોગાણીરો પચાસ, વઢી અખાડ જાણું માસ,
 ત્રીજ સન્નીવારે ત્રાસ, લાગ્યો અંગારા—૪
 પેહલું ધીમે ચડ્યું પુર, પછી કીધું ઘણું સૂર,
 થઈ સુરત ઉપર હું, જીવે જન સારા—૫.
 સાખી.

જન જીવે આ પૂરનાં, કળે ભયાનકસાર.

છન્નુ કુટ સાંજે ચડ્યું વાર સની નીરવાર,
 એવી રીતે, એવી રીતે, અનીહારે એવી રીતે.
 ચડ્યું છન્નુ કુટતો પાણી ત્યારે મળે બહે ઘજરાણી,
 લાવે જનવરોને તાણી, રેલે જીલમ દ્યો—૧
 કુખ્યા એવારાને ઘાટ, પાણી આવ્યાં છે પૂર પાતળ,
 એટલે પડી જયારે રાત. એક કુટ ચડ્યો—૨.
 ધારતી પેંડી છે નિરધાર, થયાં સત્તાણું તેવાર

(૫)

નહીં વીલંબ લગાર, ખારી બંબ ખોલ્યો—૩.

થઈ ખાડી છલાછલ બંબાવાલા કરે બળ,

સોધે અટકાવવાની કલ, મારગ નહીં રે મળ્યો—૪.

ખાહાદુર સીધી મુકરદમ, જીવે કાંટોતે હરદમ,

નથી પોલીસો કંઈ કમ, જીવ રહે ન ઈયો—૫.

સાખી.

જીવ ઈયો રહે નવજરા, અકળામણ વિધેસ,

હુમણા પૂર બડી આવશે, કરીને દીનજર દેસ.

એવી રીતે, એવી રીતે અનીહારે, એવી ઘીતે.

લાની ચીંતા મનને ભારી, જ્યથ જોઈ સરવે હારી,

ફરતો પુસ્તો લેવો ધારી, ઘેરી સીધો છે—૧.

દોડે સુસવાતા બંધ પાણી ગભી કુંચીએ ભરાણી,

ફરી વળી રેલ રાણી, પુલ ખીંધો છે—૨.

કુખ્યા એવારાનાં દેહરાં, નાંખ્યાં ગામોમાં પાણી ઘેરા,

નહીં આવી કોઈ ફેરા, વિશ્રામ કીધો છે—૩.

ભાઠા ગામનાં ગરીબ લોક, ખેડાં છાપરે જઈ કોક,

કોઈ ના'શે મૂકતાં પોક, પ્યાલો પીધો છે—૪.

પ્યાલો વિખનો પીધો જમ, પાણી આવે દાડયું તેમ,

નથી રાંદેરજર કંઈ રહેમ, રસ્તો સીધો છે—૫.

સાખી.

સીધો રસ્તો લેઇને, ઘેરી મડક રાંદેર,

જળ પુરકળ પસરી રહ્યું રવીવાર તે પેર.

એવી રીતે, એવી રીતે અનીહારે એવી રીતે.
 રવીવારે ખસરું પૂર, કુટ આઠાણું જરૂર,
 'સો'ધી રહ્યું નહીં દૂર, પુલ ભારી છે—૧.
 બળ જોતાં લાગે બીક, પણ રોક્યાં રસ્તાં ઠીક,
 ખાંધ્યા ઘોરાઓ નજીક, રાજ દારી છે—૨.
 તેથી અટક્યું સરવે નીર, લેલીસાબને ના'તી ધીર,
 પણ એસે નહીં સ્થિર, હીકમત દારી છે—૩.
 બીજા સાહેબોની સાથે, ફરતાં ઘણી જગ્યાએ જાતે,
 દાઝ લેતાં રંકો માટે, દયા વીચારી છે—૪.
 નનુ'મીઆની તપાસ, સેક્રેટરી છાંનાં ખાસ,
 ફરતાં રહેતાં પાંમી ત્રાસ, મહેનત સારી છે—૫.

સાખી.

મહેન કીધી મેહરથી, બીજા આધ્યેદાર.
 જોયું તેટલું જોડિયું, રણછોડે કરી વિચાર.

ગરબા.

(રાગ—ગીરધારીરે વાત કહું તે વિચારો—અ.)

ફેર વરત્યોરે, રાંક સુરતમાં ભારી,
 નીર વરત્યું પૂર એ કારી;

(૭)

વરી આવીરે, ભાગોળ ન્નયું છે ધારી,
રેલ રાણી ની આવી સ્વારી—

ઝુલ.

પધરામણી કીધી કે વીરે,
મુસાકાત દુકાનોની લેવીરે,
નથી જીવો એ નથી તેવીરે,
ગભરાતીરે, પેડી ઉછાળો મારી—રેલરાણી ની
સાખી.

નવારે કાંઈરે, લાગ મલ્લો નહી સારો,
ત્યારે કીધો પુરો ધસારો.

છત્તળ પરરે, ફરી ફરતી વિચારો,
વિમાસી રહ્યાં નર-તારો—

ઝુલ.

આગલથી મુકી ત્યાં દોડીરે,
રેયત સુખ દેવા દોડી રે,
એટલે મળી હીમન થોડીરે,
ગઈ ફીકરરે, રંક જાણીની સાથી—રેલરાણીની.

સાખી.

ત્યાંજી ફાટયું રે, પાણી ચકલા માંહચે,
ગુડળ પુર આવ્યાં છે ત્યાંચે.

(૮)

ઝેટ મામુથીરે, રસ્તો સત્વર થાયે,
રેલ માત દોડી ઝટ જાયે.

ઝુલો.

ઝેટલે ત્યાં આવ્યા બેલીરે,
ગુણી ગરિબોનાં બેલીરે,
આર. ઝેફની નજર ન મેલીરે,
જોયું ધારીરે, રેતી મુણે ત્યાં હોતારી-રેલરાણીની.

—*~*~*~*—

તુકશાન.

(રાગ-અખંચલે, ન મોહન તેરા-ઝે.)

ખુમકરી (૨) રેલ તેં ખુવારી, સુરત ડોળાવી મારી,
નીર ઘણું (૨) લાવીતું પાહરી, તુજમી બીધાં નર-નારી.
રેલ ગાડી તેં અટકાવી, ચોગરદમ અઈતુ ફાવી.
નહી કોઈ દીન, સરવ આધિન, રહ્યાં ખુબ ધારી-તુજથી.
તુકશાન થયું બહું બોહળું, બકરાનું તણાયું ટોળું,
ઝારેરે હાય, કેમ ખમાય, જખમ ઝે કારી—તુજથી.
ભરવાડ રોશે ઘણી રીશે, પટકશે પોતાનું શીશે,
હવે શું કરું છું કે મરું, ગયો છું હારી—તુજથી.

—❧❧❧❧❧❧—

(૯)

(રાગ—ભરાજપૌરી.)

સારું સુરત સરખું શહેર, મોટી રેલ્લે કા'લ્યુ' ઝેર,
ઘણા દહાડાનું તે વેર, પાછું લીધું છે.
ભારી કીમું છે નુકસાન, ઉતર્યા એથી કંઈના માન,
ઘણી કીધો તાણાં તાણ, દુઃખ લીધું છે.
બુઝો આખાડિઆ માસ, તેમાં તાપી માનો ત્રાસ,
સૌની લેવાને તપાસ, રેલ આવી છે.
ફરતી ફરતી ઠાગે ઠામ, નહિં સુઝતું બિંબું કામ
કાંઠા ઉપરના ગામ, ખેંચી લાવી છે.
પહેલાં વરીઆવી ભાગોળ, રેલે શરૂ કીધો રોલ,
ના'સે બીલાડાં ને ફાળ, નીર પેડાં છે.
બીજે દાહડે આદીતવાર, રેલે રસ્તા રોક્યા બાર,
જેવા નીકળ્યા નરને નાર, મેળા બજાવ તાણો.
સીંઝોવાળા પાડે ખુમ, પડી રેવડીચાની ધુમ,
છોકરા પાડે ખુમા ખુમ. તળી ચણાની દાળ.
ભરી નાહનપુરાની ખાડી, બંધા લોકો ઘોડા માડી,
ગોપી તળાવની વાડી, ભરી મારી છે.
ખિસ્કોટવાળા નસવાન સાહેર, તેવણ થયા ઘણા કાયર,
જાણે જગા હોયની જાહેર, લોકો દોડી રે પેઠાં.
બુઝો માહદેવ કંતાન, પુરે નથી કીધો પાર,

થશે હવે શું કીરતાર, કેમ જઈએ કયાં?
 જુઓ રામજાણી અઝર, દોડી ફરે હારો હાર.
 ખાધો રાંડોએ માર, ખુબ પાણી તણા.
 જુઓ અશ્વત્થી કુંઆર, ત્યાં પાણુ રેલે મારચા માર,
 મુરદાં બાળે કયા લાઆર, મરે ફાંફા મારી.

(રાગ—ભાગુગર મોહલે પધારો.)

દોડી આવી રેલ માન, સુરતમાં-દોડીરે આવી.
 દાવી નહી કંઈ જાત, સુરતમાં-દોડીરે આવી.

સાખી-૧.

આગળ સુખ પાંમી ગઈ, તેવું સમજી હાલ,
 બાંધ કામ કરવા થકી, ફાવ્યો નહી કંઈ તાલ-સુરત

સાખી-૨.

અકઈ આગળનાં પૂજાર, ફરતાં અમલદાર,
 બોલી કરે તન મન હઈ, મોટાં મોટા સરદાર-સુરત

સાખી-૩.

જળે ફરતું આવી રહ્યું, કહ્યું તુવ કંઈ જાય,
 આઠાઈનું છુટ ઘડીયાળમાં, જોવાને લોકો ધાય-સુરત

(૧૧)

સાખી-૪.

જોઈ જોઈ પાછા વળે, હમણા તુટશે પૂલ,
એમ ગભરામણ થઈ રહી, ડાઘક ચડાવેછે કુલ-સુરત૦

સાખી-૫.

ખારીના નલ યે હતા, તે કાત્યા જોવાર,
ચાણી નીકળવા માંડ્યું, નહીં હવે મચનાર-સુરત૦.

સાખી-૬.

પણ અચીગયું કોથડો, નાનપુરે જવાય,
ત્યાંની ખારી માહચથી, ધીમે ધીમે જળ જાય-સુરત૦

સાખી-૭.

એક દીવસ એમ ચાલ્યું, બીજેદીન સવાર,
એટલે ઉતરવા માંડ્યું, ખુશી મયા નર-નાર-સુરત૦

સાખી-૮.

નવસારી ભાગળ અચી, બંદોબસ્તથી આજ,
મીઠો લેલી સાહેબે, રચ્યા રૂઠાં રૂઠાં કાજ-સુરત૦

સાખી-૯.

ધન્યછે એવાં નરને, રાખે સલામત ઈશ!
રાત્ર રહે એમાં મદદ, રણછોડ તે હરનિશ-સુરત૦

૧૮૯૪ની મોટી રેલનાં ગાયણો.

રાગ—(હોરી)

ગજબ ! ગજબ ! થયો કારી, સુરતમાં રેલ પધારી—ટેક-બેવાર
ભરપુર ભરાણા નીર અથાગે, જીલ્લમ થયો છે ભારી.

જબલપુરથી આવિઆ પાણી, સદગુણી લેજો ધારી.

સુધધ જુધધ જાય હમારી—સુરતમાં.

સત અરાડસોને ચોરાણું માસ જીલ્લાઈએ જારી.

તારીખ એકવીસ, ને સતિવારે કીધી છે કેવી સ્વારી.

યઇ આવી જાણે ખિચારી—સુરતમા.

દુરમાં પસારો કીધો ધસારો, નાંખી ભરી ઝાખારી.

કુટ નેવુંથી પંચાણું ચડયાં છે, લાગી સફીને અકારી,

કહ લોકો આતો નહારી—સુરતમાં રેલ.

રાત વિતે ખહુ વધ્યા છે પાણી ફાળ અજબ ! એને મારી.

સત્તાવાલાઓએ હીમત છોડી, પાછુ જોયુ વિચારી

વાસ્તીસૌએ અંગ ઉતારી—સુરતમાં રેલ

પારે ત્યાં છાડયું પાણી થોડું જે ખારીએ ખને ઉધારી.

હાડુ છોડીને બંધ કીધી પાછો, ભીતર આસા નિવારી

હ રહ્યોડ હવે હારી—સુરતમાં રેલ

વરીઆવી ભાગળે પધારેલી રેલ માતા.

(રાગ—મરશીઆ.)

હોય હાયરે ભાગળનાં ભોગ મળયાંછે, ભાગળનાં ભોગમળયાંછે.
 આદુ મરયાં માતાએ ગજયા છે હોય હાયરે ભાગળ.
 ભાગળ વરીઆવી કહેવાય ભારી, ત્યાંતો પાણી રહ્યુ પસારી.
 જળ જોઈ લોકો ગયાં હારી, હોયહાયરે—ભાગળ૦
 લકડ કોટમાં પેહલી ભરાઈ, રેલ માતાએ કીધી ચડાઈ
 મોટાં મોટાં લકડમાં અચડાઈ. હોય હાયરે—ભાગળ૦
 ખેંચી વાંસ તટીએને તાણી, તારી ચોરી નહી પકરાણી
 તારા જેવી નહી કોઈ રચા'યી—હોય હાયરે.
 પછી પેંડી બજારમાં ભમતી, લાગી લોકોને તું અનગમતી,
 ઝટપટ આવી તુંતો ડમડમતી—હોય હાયરે.
 દાણાવાલાની દુકાનો દીડી, દાલ લાગી તુંને ઘણી મીડી
 ગાંધી ઘરમાંથી ચોળી તે ખીડી—હોય હાયરે.
 ગાંડીયા હલધરનાં, મીતેથી ઘોયાં, દબા સોપારીએના દબોયા,
 નાંખી નિશ્વાસ કેટલાંક રોયાં—હોય હાયરે.
 માટલા તાડીનાં પાણીથી ભર્યાં, શીશા દારૂનાં, ખીડામાં ધર્યાં.
 તેને પકડી પકડીને ઉંધા કર્યા—હોય હાયરે.
 કેલાવાલાનાં ફેળાં સહેછે, બધું દુકાને બહાર પડેછે,
 ભણ્યાવાલાનો પેણા ચડેછે—હોય હાયરે.

ઝિટતે આખ્યા લેલી સાબ ચાલી, ને સુરતનાં કહેવાય વાલી,
હોડી મંગાવી કરવા માલ ખાલી,—હોય હાયરે.

ત્યાંથી ચક્રનાં પાછાં જાણીએ, પાણી કમરપૂર ત્યાંનાં તોળીએ
ત્યારે સગાં હાલને કેમ મળીએ—હોય હાયરે.

સઘંઝીદુરાની ભરપૂર ભરાઈ, ખાડી મોટીને બીજી એક ખાઈ,
નાંકુ પકડીને હોલી રહી ભાઈ—હોય હાયરે.

હરીપુરામાં કીધો અનસારો, કરતાં ત્યાંનાં પાણુ લોકો નિચારો,
નીકલે જોવાને રેલ નરનારો—હોય હાયરે.

ધર ભંગીયાનાં ખાડી ફરાણા, તેની આંદર ખુબ પાણુ ભરાણા
ઘાણાં છોકરાઓ ખાડી તરાણુ—હોય હાયરે.

બીજી ભરપૂર ખાડી ભરીછે, બાંધ કાંમથી રેયત તરીછે.

સઘલાં મેમખરની હીકમત ખરીછે—હોય હાયરે.

ખંખાવાલાની મેહનત છે ભારી બીજી પોલીસોની ઠગ્યારી
સુખીદેડડેની, દોઢ ધામછે જરૂરી—હોય હાયરે.

ફાંજદાર સાહેબની નેક નજરછે, દ્રષ્ટી પ્રેમની રેયત ઉપર છે.

બીજાં કોઈધેદારો ખરેખરછે—હોય હાયરે.

જેવું જોયું તેવું લખ્યું ધારી, અકલ દુંકીને આસા અમારી,
એવી ફરજ રણગોડે ગુજરી—હોય હાયરે.

રવીચારે ભરપુર પાણી આગ્યા તે વીધે.

(રાગ ક્ષત્રી કલંકનો)

આવ્યું જોર કરી પાણી થયું ફર — સ્યાણી સુરત ખેંચીજાતારે.
 નોહતું જાણ્યું કોઈએ આવું તારું સૂર — સ્યાણી.
 ગઈ ગામેમાને ગલી કુચી ઠામ — સ્યાણી.
 નહીં ઘટે તુને રેલ માતા આમ — સ્યાણી.
 હોપ ક્ષીજ ધુજે જાણે જેમ — સ્યાણી.
 લાગે સુસવાટાને જોર તારું તેમ — સ્યાણી.
 દયાનત એવી તારી કરવા પાયેપાલ — સ્યાણી.
 તેથી આવવી ભરી મારતી તું કાળ — સ્યાણી.
 કુમચાં દેરાં સરવે જોવારાતાં સાધ — સ્યાણી.
 એવું વેર ધરું આને અમ સંગાથ — સ્યાણી.
 ગુજરીજોવારાની કુમી ગઈ કમાન — સ્યાણી.
 દરિયા મહેળ ઉપર મુકયું તેંતો બાણ — સ્યાણી.
 મુલ્લાં ખડકીએ કીધો તે વિશ્રામ — સ્યાણી.
 હનું મંતને કુમાવ્યા શું કામ — સ્યાણી.
 ત્યાં જોવું સુંકરું શું કથાય — સ્યાણી.
 ડર તારો ઘણો ભારી દિક્ષ માય — સ્યાણી.
 ભાગોળ વરીઆવીપર તારો મુકામ — સ્યાણી.
 તોડી કોટને કીધો હતો વિશ્રામ — સ્યાણી.
 ફરે મઝા મારે મોજ બજાર — સ્યાણી.
 જાણે પડી ત્યાંતો ધોળ દીશે ધાર — સ્યાણી

એમ. જે. પોસ્તવાલા રખરસ્ટાંપ બનાવનાર.

સસતાં સોભાયમાન તકાડિ અને દરેક જાતના તરેહવાર રખરસ્ટાંપ અંગ્રેજી, ગુજરાતી, મરાઠી, તથા નવીજ આકૃતિઓના બનાવવામાં આવે છે.

કપડાં ઉપર નામ પાડવાના સ્ટેમ્પો કે જેથી કપડાં ગેરવલે જતાં બચે છે તે હમારે ત્યાં ધણી સફાર્થથી બનાવવામાં આવે છે. અને જે સંભાલથી વાપડવા હોયતો આખી જીંદગી સુધી ચાલે છે.

રખરસ્ટેમ્પની દરેક રંગની સાદી ધણીજ સરસ અને સસતી જોઈતી હોય તો તે અમારેજ ત્યાંથી મલસે.

અજબ! અજબ! અજબ!

લાવાજમ વરષે રૂ૦-૨૫૦૦ સુધાં રૂ૦૧

આ માસિકમાં વાર્તાઓ, નસિયત, નિમિષ, નાટકો, ગાય છો, રમુજી દુયકાઓ, વધદક વિખ્યો, તથા તરેહવાર જ્ઞાન સાથ ગમત આપે એવા સંશ્લેષિત રસોડોના ગુજરાતી અરથ સાથે સમજાવવામાં આવે છે. તે ઉપરાંત કુરસદને વખત ગમત પડે એવી ઈનામની બાજીઓ મુકવામાં આવે છે.

કોઈપણ ગ્રહસ્થને નમુનાનો અંક અડધા આનાવાલી ટીકીટ આવેથી ખાતરી માટે મોકલશું.

જાહેર ખખરનો લાવ—જથુક માટે દરમાસની એક લાઈનનો એક આનો, હેન્ડબીલ વેલ્યામણી રૂ. ૧)

